

Research Paper

Explaining the Strategies to Prevent Collusion in Iran's Government Transactions with an Emphasis on Good Governance

Jalal Hajsadeghi¹, Seyed Mohammad Sadegh Ahmadi^{*2}

1. PhD student, Public Management, Isfahan Branch (Khorasgan), Islamic Azad University, Isfahan, Iran.
2. Associate Professor, Faculty of Islamic Governance with an Economic Approach, Isfahan Branch (Khorasgan), Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

ARTICLE INFO

Abstract

PP: 549-565

Use your device to scan and
read the article online

Keywords: *Collusion, Prevention, Competition, Good Governance, Transparency, Government Transactions, Supervision*

Collusion is one of the most prominent economic crimes in various government transactions that hinders healthy competition and causes numerous crimes and violations. The current research, according to the United Nations' emphasis and the experiences of the government, developed countries, and considering the current situation of the country, tries to present the most prominent methods of preventing the occurrence and emergence of collusion in government transactions. In this article, a descriptive, analytical and library method has been used. The obtained results were compared with the international surveys of the studied countries and analyzed. According to the investigations carried out, it was found that one of the most effective ways to prevent collusion in government transactions: transparency, access to information on government transactions, promotion of competition among participants, application of electronic government, ensuring the integrity of transactions and attention to the special position for Supervisors are outside the organization. Reacting alone about collusion in government transactions cannot be effective. Prevention through the monitoring of government transactions and the participation of various regulatory institutions as well as legislation in this transaction letter is of great importance.

Citation: Hajsadeghi, J., Ahmadi, S.M.S. (2024). **Explaining the Strategies to Prevent Collusion in Iran's Government Transactions with an Emphasis on Good Governance.** *Geography (Regional Planning)*, 13(53), 549-565

DOI: 10.22034/jgeoq.2024.196946

* **Corresponding author:** Seyed Mohammad Sadegh Ahmadi, **Email:** sms_ahmadi@yahoo.com
Copyright © 2024 The Authors. Published by Qeshm Institute. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

One of the differences between underdeveloped countries and developed countries can be seen in the volume and size of government transactions. In government transactions that require compliance with a long bidding process, collusion may occur between agents of the executive branch and bidders or between bidders with different goals. Collusion in government transactions in the form of tenders with collusion has been proposed and the fight against it has been described as one of the basic features of good governance. According to the Penal Law on Collusion in Government Transactions, persons who collude with each other in government transactions or government tenders and auctions or companies and institutions affiliated to the government or public services or municipalities, and as a result of the collusion, damage to the government or companies, and the mentioned institutions will be sentenced to disciplinary imprisonment from one to three years and a fine in the amount of what they have acquired illegally, and in case of collusion by government employees or companies or the said institutions or municipalities, as well as those who somehow on behalf of the government or the above companies or institutions are involved in the transaction or tender or auction and carry out the transaction with the knowledge and knowledge of the collusion or in some way participate or assist in the collusion, the maximum penalty is imprisonment and life imprisonment. Government services and companies and institutions affiliated to the government and municipalities will be condemned. So far, many laws and regulations have been approved in the fight against corruption in the field of government contracts, but considering the methods that have existed so far to deal with corruption and the solutions and existing legal institutions, this phenomenon has not only not disappeared, but in a very significant way. It has become complicated. In this article, the feasibility of preventing collusion in Iran's government transactions is investigated with an emphasis on good governance.

Methodology

In this article, a descriptive, analytical, library method was used and the obtained results were

compared and analyzed with international surveys of the studied countries.

Results and Conclusion

The law of holding public tenders considers transparency, free access to government information and the like as essentials of the process of holding tenders and auctions. In Iran, non-compliance with the principles in some institutions has been exceptionally allowed by the legislator, while according to the principle of rule of law and good governance, an exception is not justified without a logical reason. The danger of the exception becoming the principle is a threat in the system of government contracts that can have side effects in other executive departments as well. Today, the government is still the main operator of many non-governmental affairs. In such a case, it is natural that the volume of government transactions is very high and extensive. On the other hand, because the ground for corruption and fraud in the government sector is always more ready than the non-government sector, there is a direct and close relationship between the size of governments and the realization of economic and financial corruption, including collusion in government transactions. A serious fight against any kind of corruption in the field of government transactions requires the establishment of comprehensive regulations regarding the conduct of government transactions and especially the methods of conducting this transaction such as tenders and auctions, as well as the provision of guarantees for criminal executions. In this research, corruption collusion in government transactions was investigated. The result is that various factors are effective in the matter of corruption in government transactions, and with solutions such as reducing the volume and size of government activities, establishing the necessary laws and regulations to closely monitor all stages of performing government contracts, arbitration by an independent body, accurate publication of all work stages, Punishment and disclosure of malfeasance, general separation of contracts, attention to corruption experiences in international contracts, subtle control, separate and case-by-case punishment of corruptions, collecting all contracts in an independent organization, creating immunity for contract arbitrators, providing detailed reports from the officials of strengthening human resources And

the expert to perform government contracts can prevent corruption in government contracts. Also, in the Islamic system, it is necessary to pay attention to all the things that the religion of Islam has recommended for the employment of competent and committed people, and to the Islamic solutions for the prevention of corruption, including the health of agents, to pay

attention to the matter of livelihood, social and popular control and supervision, piety and self-control, as well as public participation. In this context, comprehensive legislation in order to draw the circle of preventive monitoring activities; And comprehensive and integrated systemization is suggested for more comprehensive supervision.

References

1. Elangest et al. (2008), *Global Program to Fight Corruption*, translated by Amir Hassan Jalli Farahani and Hamid Behrmand Bag Nazar, Islamic Council Research Center. [In Persian]
2. Kamalan, S. (2008), *Law of holding tenders*, Tehran: Kamalan Publishing House, second edition of the chapter. [In Persian]
3. Bahrami (2012), *the sources of collusion and corruption in tenders and solutions to deal with it*, 6th year, period 2, no. 22. [In Persian]
4. Tajarlo Reza and Zahra Babaei (2016), *examining the principles of health promotion in holding tenders in Iran and the Economic Development Cooperation Organization "OECD, Energy Law Studies"*, Vol. 5. [In Persian]
5. Dihimpour, M., Miandari, Business, Abedi Jafari, H. (2019), *"Effect of organizational transparency on organizational trauma management with the mediation of social capital"*, *Social Capital Management*, No. 3, 337-363. [In Persian]
6. Qarabaghli, Ali Reza (2008), *"The role of tender law in the process of transformation from the traditional model; Administration of public affairs to modern public administration in Iran"*, *Payam Manzair*, No. 23 and 24 [In Persian]
7. Sadraei, p. (1396), *"Introduction of the theoretical foundations of good governance (a comparative study of the state of governance in the UAE and Bahrain)"*, *Monthly Research of Nations*, Volume 2, Vol. 19, pp. 23-37 [In Persian]
8. Naymeh, Hassan (2008), *Government's responsibility in administrative contracts in the light of good governance*, Ph.D. Dissertation of Public Law, Shahid Beheshti University, Faculty of Law. [In Persian]
9. Mousavi Baighi, S. (2008), *Investigation of the criminal policy of the Islamic Republic of Iran regarding corruption in government contracts*, Master's thesis, Mashhad: Farudsi University of Mashhad. [In Persian]

انجمن ژئوپلیتیک ایران

فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)

دوره ۱۳، شماره ۵۳، پاییز ۱۴۰۲

شاپا چاپی: ۶۴۶۲-۲۲۲۸ شاپا الکترونیکی: ۲۱۱۲-۲۷۸۳

Journal Homepage: <https://www.jgeoqeshm.ir/>

مقاله پژوهشی

تبیین راهکارهای پیشگیری از تبانی در معاملات دولتی ایران با تأکید بر حکمرانی مطلوب در راستای برنامه‌ریزی منطقه‌ای و توسعه پایدار

جلال حاج صادقی - دانشجوی دکتری حقوق عمومی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.
سید محمدصادق احمدی* - دانشیار، دانشکده حکمرانی اسلامی با رویکرد اقتصادی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>شماره صفحات: ۵۴۹-۵۶۵</p> <p>از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید</p> <p>واژه‌های کلیدی: تبانی، پیشگیری، رقابت، حکمرانی مطلوب، شفافیت، معاملات دولتی، نظارت</p>	<p>تحقیق حاضر با امان نظر به تأکیدات سازمان ملل متحد و تجارب دولت، کشورهای پیشرفته و در نظر گرفتن وضعیت موجود کشور تلاش دارد مطرح ترین روش های پیشگیری از بروز و ظهور تبانی در معاملات دولتی را مطرح نماید. این مقاله به روش توصیفی تحلیلی، کتابخانه ای اقدام گردیده و نتایج کسب شده با بررسی های بین المللی کشور های مورد مطالعه تطبیق و تحلیل شد. طبق بررسی های به عمل آمده مشخص شد که یکی از موثرترین راه کارهای پیشگیری از تبانی در معاملات دولتی: شفافیت، دسترسی به اطلاعات معاملات دولتی، ارتقاء جایگاه رقابت در بین شرکت کنندگان، اعمال دولت الکترونیکی، تضمین یکپارچگی معاملات و توجه به جایگاه خاص برای ناظران خارج از سازمان می باشد. به تنهایی واکنشی عمل کردن راجع به تبانی در معاملات دولتی نمی تواند موثر باشد بلکه پیشگیری از طریق نظارت بر معاملات دولتی و مشارکت نهاد های مختلف نظارتی و نیز قانون گذاری در ایین نامه معاملات از اهمیت بالایی برخوردار است.</p>

استناد: حاج صادقی، جلال؛ احمدی، سید محمدصادق (۱۴۰۲). تبیین راهکارهای پیشگیری از تبانی در معاملات دولتی ایران با تأکید بر حکمرانی مطلوب در راستای برنامه‌ریزی منطقه‌ای و توسعه پایدار. فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، ۱۳(۵۳). صص: ۵۴۹-۵۶۵
DOI: 10.22034/jgeoq.2024.196946

مقدمه

یکی از وجوه افتراق کشورهای توسعه نیافته با کشورهای توسعه یافته را میتوان در حجم و اندازه معاملات دولتی دانست. در کشورهای توسعه نیافته که پایه های اقتصادی رشد و استحکام لازم را ندارند تا بخش خصوصی قدرتمند شکل بگیرد، با دولتهایی فربه و حجیم روبه رو ایم که یکه تاز بسیاری از فعالیتهای اقتصادی و غیراقتصادی اند بی تردید، حجم معاملات دولتی در این کشورها در قیاس با معاملات بخش دولتی گستردگی بالایی دارد. همین ویژگی میتواند میزان تبانی در معاملات دولتی را افزایش دهد (النگست و همکاران، ۱۳۸۷).

در معاملات دولتی که مستلزم رعایت و انجام پروسه طولانی مناقصه است تبانی ممکن است بین کارگزاران دستگاه اجرایی با مناقصه گران و یا بین مناقصه گران با اهداف متفاوت رخ دهد. تبانی در معاملات دولتی در قالب مناقصات با تبانی مطرح و مبارزه با آن به عنوان یکی از ویژگیهای اساسی حکمرانی خوب توصیف شده است.

در صدر ماده ۷۹ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۶۶ به اصل لزوم انجام کلیه معاملات دولتی بر اساس تشریفات مناقصه و مزایده تصریح شده است (کمالان، ۱۳۸۹).

بنابراین، در انجام معاملات دولتی اصل بر انجام آنها از رهگذر برگزاری تشریفات مناقصه و مزایده است مگر در موارد خاص. به موجب قانون مجازات تبانی در معاملات دولتی مصوب ۱۳۴۸/۳/۱۹ اشخاصی که در معاملات دولتی یا مناقصه ها و مزایده های دولتی یا شرکتهای و مؤسسات وابسته به دولت یا مأمور به خدمات عمومی و یا شهرداریها با یکدیگر تبانی کنند و در نتیجه تبانی، ضرری متوجه دولت و یا شرکتهای و مؤسسات مذکور شود به حبس تأدیبی از یک تا سه سال و جزای نقدی به میزان آنچه که من غیر حق تحصیل کرده اند محکوم میشوند و در صورتی که تبانی توسط مستخدمین دولت یا شرکتهای و یا مؤسسات مزبور یا شهرداریها و همچنین کسانی که به نحوی از انحاء از طرف دولت و یا شرکتهای و یا مؤسسات فوق در انجام معامله یا مناقصه یا مزایده دخالت داشته باشند و با علم و اطلاع از تبانی، معامله را انجام دهند یا به نحوی در تبانی مشارکت یا معاونت کنند به حداکثر مجازات حبس و انفصال ابد از خدمات دولتی و شرکتهای و مؤسسات وابسته به دولت و شهرداریها محکوم خواهند شد. در اندیشهی تمام کسانی که به نوعی دلسوزانه به فکر اصلاح ساختارهای معیوب اجتماعی بودهاند، مبارزه با فساد در زمینهی قراردادهای دولتی وجود داشته است؛ به نحوی که تاکنون قوانین و مقررات بسیاری در این زمینه به تصویب رسیده و مقالات و نوشته جات بیشماری نیز به چاپ رسیده و انتشار یافته است. اما با توجه به روشهایی که تا کنون برای مقابله با فساد وجود داشته است و راهکارها و نهادهای قانون موجود باید اذعان کرد که این پدیده نه تنها از بین نرفته است، بلکه به شکلی بسیار پیچیده در آمده است. بنابراین در این مقاله با تأکید بر موضوعات مطرح شده نگارنده به امکان سنجی پیشگیری از تبانی در معاملات دولتی ایران با تأکید بر حکمرانی مطلوب میپردازد.

۲- معاملات وزارت خانه ها و موسسات دولتی اعم از خرید و فروش و اجاره و استیجاره و پیمان کاری و اجرت کار و غیره (به استثناء مواردی که مشمول مقررات استخدامی اشخاص میشود باید از طریق مناقصه یا مزایده انجام شود...)

مبانی نظری

معاملات دولتی

دولت مانند سایر اشخاص حقوقی برای رفع نیازمندیهای خود، اعمال حقوقی مختلفی انجام میدهد. برخی از این اعمال به صورت ایقاع یعنی احکام یک جانبه است مانند وضع آئین نامه ها و مصوبات، برخی دیگر به صورت عقود قرارداهاست یعنی اعمال دو جانبه مانند خرید و فروش، رهن و اجاره صورت میگیرد. قراردادهای ادارات و مؤسسات دولتی به معنی اعم کلمه را نباید با قراردادهای اداری به معنی اخذ کلمه که شامل قرارداد خاص حقوق اداری است اشتباه کرد احکام و مقررات خاص حقوق اداری، فقط شامل یک دسته از قراردادهاست که دارای نام و عنوان معینی در حقوق مدنی نمیشود. در پاره‌های از موارد هم از اصول آن تبعیت نمیکنند. مانند مقاطعه دولتی، امتیاز امر عمومی، پیمان استخدامی، قرضه عمومی، قرارداد عاملیت به هر حال معاملات دولتی مورد بحث، دارای عناوین

مشخص در حقوق خصوصی بوده و در قالب عقود معین حقوق خصوصی انجام میشود بنابراین باید گفت این نوع معاملات را از جمله قراردادهای دولتی تابع حقوق خصوصی نامید لذا به نظر میرسد باتوجه به اصل تفسیر مضیق قوانین جزایی و منع تفسیر موسع آنها، منظور از تدلیس در معاملات دولتی را معاملاتی دانست که هریک از ادارات و سازمانها و مؤسسات مذکور در ماده ۵۹۸ قانون مجازات اسلامی انجام میدهند. (طجلو رضا و زهرا بابایی، ۱۳۹۶) پس میتوان معاملات دولتی را چنین تعریف نمود: "معاملات دولتی معاملاتی هستند که به وسیله مأمورین دولتی به نمایندگی از طرف دولت یا دستگاه دولتی از یک طرف با اشخاص حقیقی یا حقوقی از طرف دیگر در زمینه های مالی و در قالب یکی از عقود معنی حقوق مدنی منعقد میگردد و اختلافات و مسائل آن تابع مقررات حقوق خصوصی بوده، و در دادگاههای عمومی دادگستری مورد رسیدگی قرار میگیرند (نقش قانون مناقصات در روند تحول از الگوی سنتی، اداره امور دولتی به مدیریت نوین در ایران پیام مدیریت، شماره ۲۳ و ۲۴) (دیپهیم پور، ۱۳۹۷)

شاخص های حکمرانی مطلوب

مباحث تجربی و ملاحظات نظری در مورد نقش دولت در اقتصاد، اصلاحات اقتصادی و آزادسازی در دوران جدید، نتایج ارزشمندی را در مورد کیفیت و چگونگی دخالت دولت و سیاستگذاری اقتصادی دولت در اقتصاد و حتی جامعه پیش روی ما قرار داده است. طی یک فرآیند طولانی و رضایتبخش، اجماع گستردهای هم از طرف نهادهای بینالمللی و هم از طرف اقتصاددانان در مورد باز تعریف وظایف حاکمیتی دولت شکل گرفت. مجموعه این تلاشها به این نتیجه منجر شد که برای آنکه یک دولت مشخص بتواند وظایف اصلی خود را در زمینه اصلاح نواقص بازار و حذف موارد شکست آن، افزایش رقابتپذیری، اصلاحات نهادی، دستیابی به بازارهای آزاد و بهبود سرمایه اجتماعی به درستی انجام دهد باید از چندین ویژگی برخوردار باشد که در قالب حکمرانی خوب تعریف میشود. اصطلاح «حکمرانی» و «حکمرانی خوب» به نحو گستردهای در ادبیات توسعه رواج پیدا کرده و حکمرانی بد به عنوان یکی از علل اساسی ناکامی جوامع امروزی در دستیابی به توسعه معرفی شده است.

این در حالی است که نهادهای مالی بینالمللی و کمککنندگان جهانی نیز وامها و کمکهای مالی خود را معطوف به شرایطی کرده‌اند که متضمن اجرای مؤلفه های حکمرانی خوب است. از لحاظ تاریخی مفهوم حکمرانی به اندازه تمدن بشری قدمت دارد و بسته به سطح آن (ملی، منطقه ای و محلی) مجموعه ای از بازیگران رسمی و غیر رسمی را که بر جریان تصمیم گیری تاثیر گذار هستند دربر می گیرد. آن دسته از ویژگی ها و مشخصه هایی که دولت به واسطه برخورداری از آنها به عملکردهای اقتصادی مطلوبی دست یافته است بر حسب مطالعات مختلف با تغییراتی همراه بوده اند اما این تغییرات به هیچ وجه منافی همدیگر نیستند بلکه بعضی از مطالعات نسبت به بعضی دیگر کامل ترند. یک مبنای اساسی برای ویژگی های حکمرانی خوب، شاخص های هشت گانه ای است که توسط برنامه توسعه سازمان ملل (UNDP) و بانک جهانی (قرباغلی، ۱۳۸۹) مطرح شده اند. این شاخص ها به ترتیب عبارتند از:

مشارکت

مشارکت به معنی حضور همه مردم در تصمیم گیری های مختلف است که هم به صورت مستقیم و هم از طریق نمایندگان و نهادهای واسطه ای قانونی و مشروع تحقق می یابد. مباحث مشارکت غالبا مبتنی بر وجود آزادی بیان و حق اظهارنظر همه افراد جامعه در حوزه های مختلف سیاسی و امنیتی خواهد بود البته این امر لزوما به معنی آن نیست که تمایلات، خواسته ها و نگرانی های تک تک افراد جامعه مورد توجه قرار می گیرد بلکه منظور مشارکت حداکثری است که از طریق مکانیسم های خاص خود تحقق پیدا می کند. بنابر این ویژگی اصلی مشارکت همانا آزادی همه مردم در ابراز نظرات و دیدگاه های خود است که این امر در مرحله اجرا نیازمند ابزارهای خاصی از جمله رسانه های آزاد و نهادهای مدنی مستقل است. (صدرایی، ۱۳۹۶)

حاکمیت قانون

برقراری سیستم حکمرانی خوب نیازمند چارچوب های قانونی عادلانه و منصفی است که از ویژگی بی طرفانه بودن برخوردار است. در این چارچوب باید از حقوق کلیه افراد مخصوصا حقوق محرومان محافظت به عمل آید. اجرای این گونه قوانین در یک فضای بی طرفانه و مبتنی بر انعطاف، نیازمند دستگاه قضایی مستقل و نیروی پلیس بی طرف و عاری از فساد است.

شفافیت

شفافیت به معنی جریان آزاد اطلاعات و قابلیت دسترسی سهل و آسان به آن برای تمامی ذی نفعان مربوطه است. اطلاعات باید به اندازه کافی و به صورت قابل فهم در دسترس باشند و از طرف دیگر اتخاذ تصمیمات و اجرای آنها از قوانین و مقررات مشخصی پیروی کند.

مسئولیت پذیری

حکمرانی خوب نیازمند این است که نهادها و فرآیندهای تصمیم گیری در یک چارچوب زمانی منطقی به همه ذی نفعان آن خدمات لازم را ارائه دهد. نیل به این هدف تنها زمانی امکان پذیر است که نهادهای تصمیمگیر نسبت به تامین خواسته ها و تمایلات افراد احساس مسئولیت داشته باشند.

جماع سازی

در واقع هر اندازه که نقطه نظرات موجود در یک جامعه از تفاوت های زیادی برخوردار باشند بالطبع بازیگران گوناگونی نیز وجود خواهند داشت لذا حکمرانی خوب نیازمند این است که منافع و سلايق مختلف در جامعه به سمت اجماعی گسترده که بهترین و بیشترین منفعت را برای تمام اجتماع در پی دارد، هدایت کند. این امر مستلزم این است که چشم انداز بلندمدت و وسیعی نسبت به آنچه برای توسعه انسانی پایدار ضروری است و چگونگی دستیابی به اهداف این چنین توسعه ای وجود داشته باشد. این مهم نیز تنها از طریق فهم و درک مفاهیم تاریخی، فرهنگی و اجتماعی جامعه قابل دستیابی است.

عدالت و انصاف

در حکمرانی خوب همه افراد باید از فرصت های برابر برخوردار باشند. رفاه یک جامعه وابسته به تضمین این امر است که همه اعضای آن احساس کنند در آن جامعه ذی نفع هستند. برای تحقق این امر همه گروه های آسیب پذیر باید از حمایت های لازم برای افزایش توانمندی های خود برخوردار باشند.

کارایی و اثربخشی

حکمرانی خوب به معنی آن است که نهادها و سازمان های تصمیم گیرنده همیشه نیازهای مردم را در نظر داشته باشند و از منابع موجود به صورت کارا استفاده کنند. مفهوم کارایی در ارتباط با حکمرانی خوب به معنی استفاده پایدار از منابع طبیعی و حفاظت از محیط زیست نیز خواهد بود لذا موضوع بهترین استفاده از منابع با حکمرانی ارتباط مستقیم دارد.

پاسخگویی

پاسخگویی یک امر حیاتی برای مساله حکمرانی خوب است. نه تنها نهادهای دولتی بلکه بخش خصوصی و سازمان های جامعه مدنی باید نسبت به عموم مردم و همه افراد ذی نفع پاسخگو باشند. به طور کلی یک نهاد یا سازمان نسبت به کسانی که در ارتباط مستقیم با تصمیمات آنها قرار دارند، پاسخگو خواهند بود. لازم به ذکر است پاسخگویی بدون وجود شفافیت و حاکمیت قانون قابل اجرا نیست. مجموعه این شاخص ها را می توان به عنوان دستورالعملی برای تعامل هرچه بهتر سه بخش دولت، بخش خصوصی (بازار) و جامعه به معنای نوین آن تلقی کرد. در این رویکرد هدف عبارت است از به کارگیری حداکثری ظرفیت های موجود در هر یک از بخش های فوق الذکر به منظور نیل به اهداف گسترده تری از رفاه اقتصادی و اجتماعی. بنابر این در این رویکرد تعامل، دولت وظایف جدیدی را بر عهده می گیرد که مبتنی بر حاکمیت قانون و مشارکت است لذا با رویکرد سنتی و مکانیکی نقش دولت بسیار متفاوت است. حکمرانی خوب بر ارزش های قانونی و ارزش های مشروعیت به جای ارزش های اقتصادی و کارایی صرف اقتصادی تاکید می کند. می توان میان این تعریف و نگاه مدیریتی به بحث حکمرانی خوب ارتباطی برقرار کرد. آنچه در اندیشه مدیریت به ویژه مدیریت دولتی نوین مورد تاکید است ارزش های قانونی، ارزش های مشروعیت و پاسخگویی است و این همان چیزی است که در نهایت کارایی اقتصادی را (البته با ویژگی های جدیدی که عدالت اجتماعی را نیز محترم می شمارد) نیز در پی خواهد داشت.

الگوی حکمرانی مطلوب و نقش آن در کاهش فساد

کار ویژه‌های حکمرانی مطلوب توسعه دولت و سایر بخش‌ها در شاخص‌های یاد شده می‌باشد. به ویژه کاهش فساد از کار ویژه‌های برجسته تحقق حکمرانی مطلوب می‌باشد. به جهت آن که الگوی حکمرانی با ویژگی پاسخگویی، شفافیت و حق اظهار نظر سبب شکل‌گیری دولتی و شفافیت خواهد شد. دولت شفاف، کارآمد و درستکار مبتنی بر شایسته‌سالار و قوانین و مقررات ساده و روشن است، حاکمیت قانونی به گونه‌ای منصفانه اعمال می‌شود، سیاست و چارچوب‌های قانونی در تصرف گروه‌های ذی‌نفوذ نیست، جامعه مدنی و رسانه‌های گروهی صدای مستقلی دارند که پاسخگویی دولت را ارتقاء می‌دهند؛ در آمدها، سرمایه‌گذاری‌ها و رشد افزایش می‌یابند و امید به زندگی طولانی‌تر پدیدار می‌شود. و این همه در کاهش فساد تاثیر مستقیم خواهد داشت. زیرا طبق تعریف فساد اداری در نتیجه ساختار غیر شفاف، غیر استاندارد و پاسخگویی پایین شکل می‌گیرد. لذا در شرایط حکمرانی بهبود خواهد یافت که جامعه مدنی تقویت یافته، سیاست‌های اقتصادی بهبود یابد، مدیریت منضبط مالی شکل گرفته، امور قضایی اصلاح شود و اصلاحات اداری مورد تاکید و توجه قرار گیرند. این عوامل می‌تواند علل بروز فساد را اصلاح و یا برطرف نمایند. از طرفی عواملی از جمله؛ فقدان حقوق سیاسی و آزادی‌های مدنی، وسعت دخالت‌های دولت در امور اقتصادی، پاسخگویی کم و ناکافی و ... باعث افزایش فساد می‌گردد. در مقابل در حکمرانی بد، نرخ رشد درآمد کاهش یافته، سرمایه انسانی و سرمایه اجتماعی تنزل می‌یابد و سرعت به پایان رسیدن منابع طبیعی افزایش خواهد یافت. در دولت‌هایی با حکمرانی بد، شاهد مجموعه اختلال‌هایی از سیاست‌های اقتصادی و نهادی خواهد بود که بهره‌وری عوامل تولید، رشد اقتصادی و ریشه‌کنی فقر را کند می‌کند. بنابراین این رابطه دوسویه بین حکمرانی مطلوب و کاهش فساد برقرار می‌باشد. بر این اساس فساد تابعی از حکمرانی است. به هر میزان شاخص‌های حکمرانی بهبود یابد، شاخص‌های فساد نیز کاهش خواهد یافت.

جایگاه اصل شفافیت در قوانین حاکم بر فرآیند برگزاری مناقصات

قانون برگزاری مناقصات مصوب سال ۱۳۸۳ و آیین‌نامه‌های آن

در قانون برگزاری مناقصات راهکار شفاف‌سازی معاملات دولتی در قالب مستندسازی و اطلاع‌رسانی مناقصات مطرح شده است. بر اساس بند الف ماده ۲۳ قانون برگزاری مناقصات با عنوان مستندسازی و اطلاع‌رسانی (قرباغلی، ۱۳۸۹) دولت موظف است ظرف مدت یک سال بانک اطلاعات و پایگاه ملی اطلاع‌رسانی مناقصات را ایجاد و اطلاعات و اسناد زیر را ثبت و نگهداری کند.

۱. فراخوان مناقصه

۲. نام و مشخصات اعضای کمیسیون مناقصه‌گران و حاضران در جلسات مناقصه

۳. خلاصه اسناد مناقصه

۴. روش و مراحل ارزیابی کیفی مناقصه‌گران و نتایج ارزیابی آنها

۵. صورت جلسات و نتایج ارزیابی‌ها

۶. نام مشخصات و نحوه انتخاب برنده یا برندگان مناقصه.

اگر این بند به درستی اجرا شود موجب شفاف‌سازی بیشتر برگزاری مناقصات و انجام معاملات دولتی می‌شود؛ زیرا این فرصت را برای همه مردم بخصوص اشخاص ذینفع، مهیا می‌کنند که با نظارت دقیق بر این معاملات، مانع گسترش فساد در این زمینه شوند. بنابراین طبیعی است که وقتی دستگاه‌های برگزارکننده مناقصه بدانند که اطلاعات مربوط به معاملات انجام شده، در دسترس مردم قرار می‌گیرد و آنها قادر هستند که پیگیری کنند که چرا یک شرکت خاص همواره برنده مناقصات می‌شود این پیگیری و دسترسی به اطلاعات موجب کاهش فساد و جلوگیری از تبانی احتمالی می‌شود^۱.

ایجاد بانک اطلاعات مناقصات و پایگاه ملی اطلاع‌رسانی مناقصات، زمینه‌های لازم را مهیا می‌کند تا فراخوانها، اطلاعات و مستندات کلیه مناقصات به صورت شفاف در این پایگاه ثبت شود تا همه مردم و فعالان اقتصادی حق دسترسی به اطلاعات مناقصات را داشته باشند؛ و از این طریق، زمینه‌های بسیاری از تخلفات، رانت‌خواریها و فسادهای مالی و اداری از بین می‌رود.

۱. قرباغلی، علی رضا (۱۳۸۹). نقش قانون مناقصات در روند تحول از الگوی سنتی؛ اداره امور دولتی به مدیریت دولتی نوین در ایران، پیام مدیریت، شماره ۲۳ و ۲۴.

پایگاه ملی اطلاع رسانی مناقصات در سال ۱۳۸۹ راه اندازی گردید^۲ اما در خصوص بانک اطلاعات هنوز اقدامی صورت نگرفته است. اگرچه وجود پایگاه ملی اطلاع رسانی مناقصات اقدام مهمی برای شفاف سازی مناقصات به حساب می آید اما یک بررسی اجمالی از پایگاه مذکور نشان میدهد که در عمل همه مناقصاتی که توسط دستگاههای دولتی برگزار می شود در این پایگاه ثبت نمی شوند. همچنین اسناد کاملی در مورد مناقصات ثبت شده در پایگاه مذکور وجود ندارد. با اینکه ماده ۲۳ قانون برگزاری مناقصات دستگاههای برگزار کننده مناقصه را مکلف کرده است که اطلاعات مربوط به نحوه برنده با برندگان مناقصه را در پایگاه مناقصات ثبت کند اما هیچ گونه اطلاعاتی در مورد فرآیند برگزاری مناقصات و اینکه بر اساس چه معیارهایی برنده یا برندگان مناقصه انتخاب شده اند در پایگاه مذکور وجود ندارد. می توان گفت که اکثر دستگاه های برگزار کننده مناقصه از این پایگاه صرفا به عنوان یک سایت انتشار آگهی مناقصه استفاده می کنند.

آیین نامه فعالیت سامانه تدارکات الکترونیکی دولت مصوب سال ۱۳۹۰

بر اساس قانون احکام دائمی برنامه های توسعه کشور مصوب سال ۱۳۹۶ دولت مجاز بود که سامانه تدارکات الکترونیکی دولت را برای اجرای تمام مراحل انواع معاملات دستگاههای دولتی تکمیل کند؛ ولی از آنجا که دولت مختار به استفاده از سامانه تدارکات الکترونیکی برای انجام معاملات خود بود و اگر تمایل نداشت می توانست از این سامانه برای انجام معاملات خود استفاده نکند، در قانون برنامه ششم توسعه، دولت طبق ماده ۹ مکلف شد که سامانه تدارکات دولت الکترونیک را تکمیل کند و معاملات خود را از طریق این سامانه انجام دهد. آیین نامه فعالیت سامانه تدارکات الکترونیکی دولت نیز، در سال ۱۳۹۰ به تصویب رسید. طبق این آیین نامه، تمام دستگاههای اجرایی موضوع بند ب ماده ۱، قانون برگزاری مناقصات موظف اند با اعلام مدیریت ستاد نسبت به ثبت نام در ستاد اقدام نمایند و با استفاده از امضای الکترونیکی و با رعایت مقررات مربوط، کلیه مراحل مناقصه یا مزایده را به جزء مناقصات و مزایادات مربوط به معاملات محرمانه را از طریق ستاد انجام دهند. راه اندازی این سامانه برای ایجاد شفافیت در تمام مراحل مناقصه نقش زیادی دارد. دسترسی به اطلاعات مناقصات از طریق اینترنت از مرحله دعوت مناقصه گران برای شرکت در فرآیند انعقاد قراردادهای دولتی و ارائه اطلاعات مربوط به ارزیابی های کیفی مناقصه گران و مستندات مراحل مناقصه و اطلاعات مربوط به فرصت قراردادهای برندگان مناقصه، رقم قرارداد و مدت قرارداد به ایجاد فضای شفاف در حوزه معاملات دولتی کمک میکند. (ناعمه، ۱۳۸۹)

اما از آنجایی که ضمانت اجرایی برای دستگاههایی که از این سامانه برای انجام معاملات خود استفاده نکنند؛ در نظر گرفته نشده است ممکن است در عمل همه دستگاههای اجرایی، معاملات خود را از طریق این سامانه انجام ندهند. مشکل دیگر این سامانه این است که مردم عادی حق دسترسی به اطلاعات این سامانه را ندارند، تا از جزئیات معاملات انجام شده، در این سامانه آگاه شوند و از این طریق بر انجام معاملات نظارت داشته باشند.

مقررات برگزاری مناقصات نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران مصوب سال ۱۳۸۹

طبق بند الف ماده ۲۳ مقررات برگزاری مناقصات نیروهای مسلح، سازمانهای تابعه نیروهای مسلح میتوانند اطلاعات مربوط به مناقصات عمومی را با هماهنگی حفاظت اطلاعات واحد ذیربط به شرح مقررات این ماده و رعایت سایر مقررات در بانک اطلاعات و پایگاه ملی اطلاع رسانی مناقصات کشور ثبت کنند. اطلاعاتی که سازمانهای تابعه نیروهای مسلح می توانند در بانک اطلاعات و پایگاه ملی اطلاع رسانی مناقصات ثبت نمایند؛ به این شرح است: فراخوان مناقصه، خلاصه اسناد مناقصه، روش و مراحل ارزیابی آنها، صورت جلسات و نتایج ارزیابی ها و نام، مشخصات و نحوه انتخاب برنده یا برندگان مناقصه. بند ب ماده مذکور نیز، مقرر می دارد: مناقصه گزار موظف است اطلاعات موضوع بند (الف) این ماده و نیز همه اسناد مناقصه را به نحوی مطمئن بایگانی و نگهداری کند.

همان طور که در مطالب فوق ذکر شد طبق ماده ۲۳ قانون برگزاری مناقصات نیروهای مسلح، (موسوی بایگی، ۱۳۸۹) سازمانهای تابعه نیروهای مسلح می توانند اطلاعات مربوط به برگزاری مناقصات عمومی را در بانک اطلاعات و پایگاه ملی اطلاع رسانی مناقصات ثبت و مستندسازی کنند. از آنجایی که قانونگذار نهادهای مذکور را مکلف به ثبت اطلاعات مربوط به مناقصات خود در بانک اطلاعات و پایگاه ملی اطلاع رسانی مناقصات نکرده است نهادهای مذکور ممکن است که اطلاعات مربوط به مناقصات خود را ثبت نکنند. یکی دیگر از ایرادات وارده بر ماده ۲۳ قانون برگزاری مناقصات نیروهای مسلح این است

که سازمانهای تابع نیروهای مسلح می‌توانند اطلاعات مربوط به مناقصات عمومی را ثبت کنند. مشخص نیست که چرا اطلاعات مربوط به مناقصات محدود، و مناقصاتی که از طریق ترک تشریفات انجام می‌گیرد و نیازمند شفافیت بیشتری هستند نباید ثبت و مستندسازی شوند. اگر قانونگذار قصد شفاف سازی مناقصات نیروهای مسلح را دارد باید سازمان های تابع نیروهای مسلح را مکلف کند تا اطلاعات مربوط به کلیه مناقصات خود، اعم از مناقصه عمومی، مناقصه محدود و مناقصاتی که به صورت ترک تشریفات انجام می‌گیرد در بانک اطلاعات و پایگاه ملی اطلاع رسانی مناقصات ثبت و مستندسازی کنند و ضمانت اجرای مناسبی نیز برای عدم ثبت اطلاعات در نظر بگیرد.

آیین نامه معاملات شهرداری تهران مصوب سال ۱۳۵۵

ماده ۵ تا ۲۳ آیین نامه مذکور ۸ به نحوه برگزاری مناقصات شهرداری تهران اختصاص دارد. بر اساس ماده ۵، معاملات عمده شهرداری تهران باید با انتشار آگهی مناقصه عمومی یا ارسال دعوت نامه (مناقصه محدود) به تشخیص شهردار تهران انجام شود. طبق ماده ۶ آگهی مناقصه یک نوبت در روزنامه رسمی کشور^۹ و از یک تا سه نوبت با توجه به اهمیت معامله در یکی از روزنامه های کثیر الانتشار تهران باید منتشر گردد. طبق ماده ۱۲، در هر مورد که شهردار تهران از لحاظ فوریت امر یا نوع و میزان کار یا خدمت و نحوه تخصیص انتشار آگهی مناقصه را لازم تشخیص ندهد می‌تواند از مناقصه محدود استفاده کند. شهرداری از بین فهرست مقاطعه کاران واجد شرایط منتخب توسط سازمان برنامه یا وزارت راه حداقل شش شرکت یا مؤسسه واجد شرایط را برای مناقصه دعوت می‌کند.

در آیین نامه معاملات شهرداری تهران ماده ای به بحث شفاف سازی و مستندسازی مناقصات اختصاص داده نشده است، اما شهرداری تهران در یک اقدام بسیار ارزشمند براساس مصوبات کمیته شفافیت شورای اسلامی تهران به منظور شفافیت تمامی معاملات شهرداری تهران اعم از مناقصه ها، مزایده ها، استعلام ها و غیره، سامانه معاملات شهرداری تهران را به نشانی shafaf.tehran.ir از تاریخ ۲۱ فروردین ۱۳۹۷ راه اندازی کرد. شهرداری تهران اطلاعات مربوط به قراردادهایی که مبلغ آنها بیشتر از یک میلیارد تومان است و از شهریور ۱۳۹۶ منعقد شده اند را در این سامانه منتشر کرده است؛ اما مشخص نیست چرا قراردادهای زیر یک میلیارد تومان و قراردادهای سال های قبل از ۱۳۹۹ منتشر نشده اند؛ برای اینکه امر شفافیت مناقصات و قراردادهای شهرداری به طور کامل محقق شود لازم است شهرداری تهران اطلاعات قراردادهایی که مبلغ آنها کمتر از یک میلیارد تومان است و قراردادهایی که در سال های قبل از ۹۹ منعقد شده اند و همچنین مناقصات در حال انجام را منتشر کند تا زمینه نظارت عمومی بر فرآیند برگزاری مناقصات و قراردادهای شهرداری تهران مهیا شود.

تبانی در معاملات دولتی

یکی از جرم های شایع در انجام معاملات دولتی، تبانی در معاملات دولتی است. در واقع از وجوه افتراق کشورهای توسعه نیافته، با کشورهای توسعه یافته را می‌توان در حجم و اندازه معاملات دولتی دانست. در کشورهای توسعه نیافته نظیر کشور ما که پایه های اقتصادی رشد و استحکام لازم را ندارند تا بخش خصوصی قدرت مند شکل بگیرد. با دولت هایی فربه و حجیم رو به رو ایم که پیشرو بسیاری از فعالیت های اقتصادی و غیر اقتصادی اند و نقش گسترده ای در شئون مختلف کشور، اعم از تصدی گری های اجتماعی و اقتصادی و ... دارند. | معاملات دولتی حجم زیادی از معاملات را تشکیل می‌دهند و همین مسئله ایجاب می‌نماید که قانون گذاران چنین کشورهایی علاوه بر در نظر گرفتن تدابیر و کنترل های لازم، بر حمایت کیفری از این گونه معاملات تأکید و تصریح نمایند. یکی از این تدابیر، تلاش در جهت جلوگیری از ایجاد تبانی در معاملات دولتی است.

اگر از افراد عادی جامعه و یا مدیران شرکت های تازه تأسیس خصوصی این پرسش به عمل آید که آیا برندگان مناقصات دولتی، در رقابتی منصفانه و به دور از هرگونه تبانی با سایر مناقصه گران و یا دستگاه مناقصه گزار انتخاب گردیده اند، به احتمال زیاد پاسخ آنان منفی خواهد بود و در صورتیکه همین سوال از مدیران دستگاه های دولتی پرسیده شود، به احتمال قریب به یقین پاسخ آنان، حاکی از صحت و سلامت فرایند برگزاری مناقصات می‌باشد. به راستی واقعیت برگزاری مناقصات دولتی در کدام سوی این طیف بدبینی و خوش بینی محض قرار می‌گیرد؟ واقعیت این است که حجم بالای معاملات دولتی در ایران، سبب گردیده معاملات موصوف یکی از نقاط آسیب پذیر و جرم خیز در نظام مالی و اداری ایران باشد. همین آسیب پذیری سبب

گردیده است در ایران قانون کیفری تبانی در معاملات دولتی تصویب شود تا از این طریق اشخاصی که در معاملات دولتی نظیر مناقصه ها و مزایده های دولتی مرتکب تبانی شده و از این طریق ضرری را متوجه دولت نمایند مورد تعقیب قرار گیرند (موسوی بایگی، ۱۳۸۹).

تبانی در معاملات دولتی، باب رقابت سالم اقتصادی و شایسته سالاری در مجریان قراردادهای دولتی را بسته و عرصه را بر شرکت ها و اشخاص کم نفوذ یا بی نفوذ در بدنه دستگاه های اجرایی تنگ می کند. در چنین شرایطی رانت و روابط شخصی جای ضوابط انتخاب برترین های کیفی و کمی را گرفته و ضمن افت کیفیت خروجی قراردادهای دولتی هزینه های سنگینی بر دولت و جامعه بار می کند. از این رو قانون گذار با جرم انگاری این عمل قبیح و مضر به منافع عمومی به مقابله جدی با آن در ابعاد مختلف اداری و قضایی پرداخته است. در قوانین ایران جرم تبانی تعریف نشده است. قانون گذار فقط در مورد ارتکاب جرائم ضد امنیت داخلی یا خارجی کشور (ماده ۶۱۰ قانون مجازات اسلامی) تبانی برای ارتکاب جرم علیه اعراض یا نفوس مال مردم (ماده ۶۱۱ قانون مجازات اسلامی)، تبانی مدیر تصفیه یا تاجر ورشکسته و طلبکاران (ماده ۶۷۲ قانون مجازات اسلامی) (۱۰) و تبانی مأمور حفاظت زندانی برای فرار وی (ماده ۵۴۹ قانون مجازات اسلامی) تبانی را جرم دانسته اند. ۱۳ انواع مناقصه انواع مناقصات از نظر مراحل بررسی به انواع زیر طبقه بندی میشوند:

۱. مناقصه یک مرحله ای مناقصه ای است که در آن نیازی به ارزیابی فنی بازرگانی پیشنهادها نباشد؛ در این مناقصه پاکت های پیشنهاد مناقصه گران در یک جلسه گشوده و در همان جلسه برنده مناقصه اعلام می شود. ۲. مناقصه دو مرحله ای مناقصه ای که به تشخیص مناقصه گذار، بررسی فنی بازرگانی پیشنهادها لازم باشد؛ در این مناقصه، کمیته فنی بازرگانی تشکیل می شود و نتایج ارزیابی فنی بازرگانی پیشنهادها را به کمیسیون مناقصه گزارش می کند که پس از بررسی کمیته فنی بازرگانی، پاکت های قیمت پیشنهاد دهندگانی که امتیاز فنی بازرگانی لازم را احراز کرده اند مشهود می شود و پس از ارزیابی مالی برنده مناقصه تعیین می گردد. مناقصات از نظر روش دعوت مناقصه گران به انواع زیر طبقه بندی می شوند: .. مناقصه عمومی مناقصه ای است که در آن فراخوان مناقصه از طریق آگهی عمومی به اطلاع مناقصه گران میرسد.

۳. مناقصه محدود مناقصه ای است که در آن به تشخیص و مسئولیت بالاترین مقام دستگاه مناقصه گزار، محدودیت برگزاری مناقصه عمومی با ذکر ادله تأیید شود. فراخوان مناقصه از طریق ارسال دعوتنامه برای مناقصه گران صلاحیت دار به اطلاع مناقصه گران می رسد.

۴. شیوه های وقوع تبانی و فساد در معاملات عدم انطباق نرخ کار واقعی با شرح کار مندرج در اسناد مناقصه و اطلاع پیمانکار متقلب از وضعیت واقعی کار در برخی موارد کارفرما با سه شرکت مذاکره غیر قانونی می کند و هر کدام رشوه بیشتری پیشنهاد بدهند برنده می شود.

۵. خاتمه پیمان در مرحله ای از پروژه که ردیف های سود ده انجام شده و ردیف های زیان ده باقیمانده است. عر تعیین لیست کوتاه توسط کارفرمای ناسالم بدون نظارت دستگاه بالادستی یا مافوق مانند سازمان مدیریت سایت. ورود بعضی دستگاه های غیر مرتبط اما صاحب قدرت در کشور به صورت غیر رسمی به مناقصه و توصیه های نامناسب در جهت تأیید پیمانکاران خاص به کارفرمایان. (رانت سیاسی). برآورد غلط (کم یا زیاد) قیمت انجام کار توسط مشاور که امکان تقلب را برای کارفرما و پیمانکار متقلب فراهم می کند. ۷. اعلام قیمت کم قرار داد که باعث کاهش مبلغ ضمانت نامه اعلامی مناقصه شده و امکان تبانی نفرات اول و دوم فراهم می شود. (رانت اطلاعاتی) ۸. اعلام قیمت بالاتر از قرار داد این امر موجب فریب سایر پیمانکاران می شود به گونه ای که پیمانکار متقلب که از قیمت واقعی کار مطلع است با ارائه قیمت پایین تری برنده می شود. (رانت اطلاعاتی) ۹. در بسیاری موارد تقلب قبل از برگزاری مناقصه اتفاق می افتد. مثلاً مشاورین در اسناد مناقصه تأکید می کنند که فلان تجهیزات باید از فروشنده خاص خریداری شود. ۱۰. تسهیل شرایط مانند پرداخت های بیش از حد قرارداد به پیمانکاران خاص و تحت فشار قرار دادن پیمانکاران سالم. (رانت اقتصادی) ۱۱. تحمیل پیمانکار دست دوم ناسالم مرتبط با کارفرما به پیمانکاران سالم. ۱۲. عدم استقلال شخصیت مهندسان مشاور از نظر حقوقی و اجرایی و تبدیل مهندسان مشاور به عواملی که در صورت تأیید حرف کارفرما به منافع می رسند باعث شده تا کلیه تخلفات با امضای مشاور به دستور کارفرما صورت گیرد و مشاورین سالم به تدریج از بازار حذف می شوند. ۱۳. در آیین نامه جدید. کارفرما پیمانکار را تعیین می کند. در صورتی که قبلاً سازمان مدیریت

انتخاب می‌کرد. در اصل، قانون می‌گوید باید فراخوان زده و از این طریق انتخاب شایسته صورت پذیرد. ۱۴. پایین بودن میزان ضمانت نامه و یا کافی نبودن آن، که ارزش ریسک خلاف را بالا می‌برد و از طرفی بر آورد قیمت غیر واقعی و غلط از سوی مشاور، احتمال تبانی مشاور با پیمانکار را زیاد می‌کند. ۱۵. در یکسری از مناقصات شکل کار و روند اجرایی در ظاهر برابر قانون صورت گرفته ولی کارفرما مشخصات فنی دستگاهی را در قرارداد می‌گنجانند که مختص شرکت مورد نظر خود باشد و یا آن دستگاه فقط در انحصار آن شرکت باشد؛ بنابراین شرکت مورد نظر برنده شده و خرید تعداد زیادی از آن دستگاه با قیمت نجومی انجام خواهد شد و تبانی کارفرما بعد از خرید کالا مشخص می‌شود (بهرامی، ۱۳۹۲).

عناصر جرم تبانی در معاملات دولتی

عنصر قانونی

الف) قانون مجازات تبانی در معاملات دولتی مصوب ۱۳۶۸ / ۳ / ۱۹ :

ماده واحده: اشخاصی که در معاملات یا مناقصه‌ها و مزایده‌های دولتی یا شرکت‌ها و مؤسسات وابسته به دولت یا مأمور به خدمات عمومی یا شهرداری‌ها یا یکدیگر تبانی کنند و در نتیجه تبانی ضرری متوجه دولت و یا شرکت‌ها و مؤسسات مذکور شود به حبس تأدیبی از یک سال تا سه سال و جزای نقدی به میزان آنچه من غیر حق تحصیل کرده‌اند محکوم می‌شوند. هرگاه مستخدمین دولت یا شرکت‌ها یا مؤسسات مزبور با شهرداری‌ها و همچنین کسانی که به نحوی از انحاء از طرف دولت یا شرکت‌ها و یا مؤسسات فوق در انجام معامله یا مناقصه یا مزایده دخالت داشته باشند و با علم با اطلاع از تبانی معامله را انجام دهند یا به هر نحوی در تبانی شرکت یا معاونت کنند به حداکثر مجازات حبس و انفصال ابد از خدمات دولتی و شرکت‌ها و مؤسسات وابسته به دولت و شهرداری‌ها محکوم خواهند شد. در کلیه موارد مذکور در صورتی که عمل مطابق قانون مستوجب کیفر شدیدتر باشد مرتکب به مجازات اشد محکوم خواهد شد.

ب) قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) مصوب ۹۲ / ۵ / ۱۸ :

ماده (۸۱): هریک از مستخدمین و مأمورین دولتی که بالمباشره یا به توسط وسائط در معاملات و مزایده‌ها و مناقصه‌ها و تشخیصات و امتیازات دولتی و مانند آنها که در تحت مدیریت با نظارت او به عمل آمده نفعی برای خود منظور دارد یا بدون مأموریت از طرف دولت بر عهده دولت چیزی بخرد یا بسازد یا در موقع پرداخت وجوهی که بر حسب وظیفه به عهده او بوده یا تفریح حسابی که باید به عمل آورد برای خود نفعی منظور دارد، علاوه بر انفصال ابد از خدمت دولت محکوم به تأدیه انتفاعی که منظور داشته است، خواهد شد.

ج) قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۷۱:

ماده (۸۵): هر نظامی که عهده دار خرید و فروش یا ساخت چیزی برای نیروهای مسلح بوده و به واسطه تدلیس یا تقلب در خرید یا فروش یا در تعیین مقدار یا صفت با خاصیت آن سودی برای خود یا دیگری تحصیل نموده باشد و یا موجب ضرر نیروهای مسلح گردد به ترتیب زیر محکوم می‌شود هرگاه سود حاصله یا ضرر از حیث مبلغ یا بها از پانصد هزار ریال تجاوز ننماید به حبس از یک ماه تا یک سال.

در صورتی که زائد بر پانصد هزار ریال باشد ولی از پنج میلیون ریال تجاوز ننماید به حبس از یک سال تا پنج سال.

چنانچه زائد بر پنج میلیون ریال باشد به حبس از دو تا ده سال.

تبصره . هرگونه پورسانت یا هدیه یا امتیاز که در ارتباط با انجام قراردادها یا معاملات نظامی به دست آید از حقوق دولت محسوب و باید اعلام و مسترد شود، عدم اعلام و استرداد، جرم و مرتکب به مجازات مقرر در این ماده محکوم می‌شود.

ماده (۸۹): هر نظامی که در معاملات یا مناقصه‌ها و مزایده‌های مربوط به نیروهای مسلح با دیگران تبانی نماید علاوه بر جبران خسارت به حبس از دو تا ده سال و جزای نقدی معادل آنچه به ناحق تحصیل کرده است، محکوم می‌گردد.

د) قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵:

ماده (۹۰۳): هریک از کارمندان و کارکنان و اشخاص عهده دار وظیفه مدیریت و سرپرستی در وزارتخانه‌ها و ادارات و سازمان‌های مذکور در (ماده ۵۹۸) این قانون "که بالمباشره یا به واسطه در معاملات و مزایده‌ها و مناقصه‌ها و تشخیصات و امتیازات

مربوط به دستگاه متبوع، تحت هر عنوانی اعم از کمیسیون یا حق الزحمه و حق العمل یا پاداش برای خود یا دیگری نفعی در داخل یا خارج کشور از طریق توافقی یا تفاهم یا ترتیبات خاص یا سایر اشخاص یا نمایندگان و شعب آنها منظور دارد یا بدون مأموریت از طرف دستگاه متبوعه بر عهده آن چیزی بخرد یا بسازد یا در موقع پرداخت وجوهی که حسب وظیفه به عهده او بوده یا تفریق حسابی که باید به عمل آورد برای خود یا دیگری نفعی منظور دارد به تادیه دو برابر وجوه و منافع حاصله از این طریق محکوم می شود و در صورتی که عمل وی موجب تغییر در مقدار یا کیفیت مورد معامله با افزایش قیمت تمام شده آن گردد به حبس از شش ماه تا پنج سال و یا مجازات نقدی از سه تا سی میلیون ریال نیز محکوم خواهد شد.

عنصر مادی

عنصر مادی این جرم به سه صورت محقق می شود اشخاص ذکر شده در ماده (۱۹۸) هنگام معامله یا مزایده یا مناقصه یا تشخیص یا امتیاز مربوط به دستگاه متبوع خود که بر عهده آنها بوده است و از طریق توافق با تفاهم یا ترتیبات خاص با افراد طرف معامله نفعی را تحت عنوان کمیسیون یا پاداش یا حق الزحمه یا حق العمل برای خود یا دیگری منظور نمایند، که اصطلاحاً به آن پورسانت گفته می شود. افراد مذکور بدون مجوز، تعهدی برای دولت ایجاد کنند.

در موقع پرداخت وجوه یا تسویه حساب، نفعی برای خود یا دیگری منظور نمایند. برای این که یک خرید دولت صورت گیرد باید تشخیص، تعهد، تسجیل و صدور حواله از سوی بالاترین مقام دستگاه اجرایی با نماینده وی که دارای تفویض اختیار است صورت گیرد و برای معاملاتی که نیاز به مزایده یا مناقصه دارد تشریفات مزایده یا مناقصه انجام شده باشد و یا کمیسیون ترک تشریفات مناقصه، اجازه خرید بدون مناقصه را داده باشد.

بنابراین منظور از عبارت "بدون مأموریت از طرف دستگاه متبوعه بر عهده آن چیزی بخرد یا بسازد معامله ای است که مراحل فوق را طی نکرده باشد. منظور از تحصیل منفعت به صورت بالمباشره آن است که مستقیماً به کارمند داده شود، اما منظور از به واسطه آن است که منفعت در ظاهر به افراد دیگری تعلق بگیرد و سرانجام به مرتکب برسد. بنابراین اگر منفعت اصلاً به مرتکب نرسد مشمول این ماده نخواهد بود

عنصر معنوی

این جرم علاوه بر سوء نیت عام، قصد انتفاع نامشروع (سوء نیت خاص) می باشد. حالا اگر اضرار به دولت نیز محقق نشود باز انتفاع نامشروع محقق شده است. اما در مورد خرید یا ساختن چیزی بر عهده دستگاه متبوع بدون این که مأموریتی در این زمینه وجود داشته باشد تصریحی به سوء نیت خاص نشده است. بنابر این از ظاهر ماده چنین فهمیده می شود که این جرم با عمد عام تحقق می یابد، هر چند مرتکب، قصد انتفاع نداشته باشد. اما ذکر این جرم در میان دو جرم دیگری که سوء نیت خاص در آنها لازم است احتمال لزوم قصد انتفاع را تقویت میکند

نظارت پیشگیرانه بر تشریفات و مراحل انعقاد معاملات دولتی

با توجه به اینکه معاملات دولتی تشریفات ویژه، پیچیده و پراکنده ای دارد و گاه بسته به هر نهاد متولی معامله دولتی تفاوت می کند، فرض اساسی و بدیهی این است که رعایت تشریفات مقرر در قوانین و آیین نامه ها، خود عامل مهمی در پیشگیری از وقوع تبانی خواهد بود.

نظام‌مندسازی تشریفات معاملات دولتی (۱۱)

در ادبیات بین المللی و پژوهشهای مختلف زیر نظر سازمان ملل متحد با هدف افزایش سلامت و مقابله با فساد در معاملات دولتی می توان تأکید ویژه ای بر اهمیت این فرایند را مشاهده کرد؛ زیرا بر اساس این مطالعات عموماً فرایند معاملات در قالب فرایندی پیشگیرانه مدنظر قرار گرفته و نگاه مرحله مدار به جنبه های مختلف عاملی برای کاهش فساد در معاملات معرفی و تحقق ماده ۹ کنوانسیون مقابله با فساد تلقی شده است؛^۶ به عنوان مثال طبق ماده ۱۲ قانون برگزاری مناقصات تشخیص صلاحیت عرضه کنندگان و ارزیابی کیفی آنان^{۱۲} از شرایط اولیه قلمداد شده است. مطابق بند الف ماده ۱۲ در ارزیابی کیفی عرضه کنندگان این موارد لحاظ میشود: تضمین کیفیت خدمات و محصولات، داشتن تجربه و دانش در زمینه مورد نظر، حسن سابقه، داشتن پروانه کار با گواهینامه های صلاحیت و توان مالی متقاضی برای کار همچنین در بند "ب" این ماده مراحل ارزیابی کیفی به این شرح مقرر شده است: تعیین معیارهای ارزیابی و اهمیت نسبی معیارها، تهیه اسناد ارزیابی، دریافت و تکمیل

و ارسال اسناد ارزیابی از سوی متقاضیان، ارزیابی اسناد دریافت شده و تعیین امتیاز هر یک از مناقصه‌گران و رتبه‌بندی آنها اعلام نام مناقصه‌گران صلاحیتدار به کارفرما و امتیازات و رتبه آنها و مستندسازی ارزیابی کیفی مناقصه‌گران، همچنین برای جلوگیری از اعمال سلیقه در تشخیص صلاحیتها و ایجاد تبعیض بین عرضه‌کنندگان، بند "ج" ماده ۱۲ مقرر کرده است: «سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور مکلف است با همکاری دستگاههای اجرایی حداکثر سه ماه پس از تصویب این قانون آیین‌نامه اجرایی ارزیابی کیفی مناقصه‌گران را با رعایت موازین مقرر در این ماده، که بیانگر شاخصهای اندازه‌گیری و روش ارزیابی با مناقصه‌گران باشد، تهیه کند و به تصویب هیأت وزیران برساند. محتوای قانون برگزاری مناقصات بیانگر ارزیابی کیفی عرضه‌کنندگان برای هر مناقصه است (النکست و همکاران، ۱۳۸۷) همان‌طور که می‌توان دریافت، روشهای قبل از انعقاد قرارداد در معامله دولتی، اساساً باعث می‌شود که بسیاری از زمینه‌های تبانی در این معاملات از بین برود و خطر ارتکاب جرم و دشواری آن بیشتر شود، همچنین آیین‌نامه تضمین برای معاملات دولتی مصوب ۲۶/۳/۱۳۸۱ با پیش‌بینی تضمین در مناقصه و تضمین پیش‌پرداخت تا حد زیادی راه تبانی در معاملات دولتی و بویژه مناقصات ناشی از شرکت‌کنندگان صوری را بسته است و از سویی با پیش‌بینی تضمین تعهدات و تضمین حسن اجرای کار سعی در برخورد با افت کیفیت و کمیت موضوع قرارداد در اثر جرائمی همچون گرفتن پورسانت و تبانی داشته است. این آیین‌نامه به استناد ماده ۶ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت تصویب شده است که در این قانون به دولت اجازه داده شده است بر اساس پیشنهاد سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور برای معاملات دولتی دیگر ضمانتهای معتبر علاوه بر ضمانت‌نامه‌های موجود از قبیل اوراق بهادار تعیین و اخذ نماید. هم‌چنین تأکید بر مستندسازی که از جمله پیشنهادهای مهم رعایت شفافیت در معاملات است، می‌تواند روش مهمی در کاهش میزان موارد تبانی در معاملات دولتی باشد. در این راستا آیین‌نامه اجرایی نظام مستندسازی و اطلاع‌رسانی مناقصات مصوب ۱۳۸۵/۹/۱ هیأت وزیران (۱۲) قابل اشاره است. هیأت وزیران بنا به پیشنهاد سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و وزارت امور اقتصادی و دارایی به استناد بند "د" ماده ۲۳ قانون برگزاری مناقصات مصوب ۱۳۸۳ آیین‌نامه اجرایی نظام مستندسازی و اطلاع‌رسانی مناقصات را تصویب کرد. این آیین‌نامه به اجرا و تحقق چهار هدف تأکید می‌کند: الف- شفاف سازی و اطلاع‌رسانی هنگام مناقصات ب رقابت آزاد و رعایت اصل برابری حقوق مناقصه‌گران ج- ایفای به هنگام و کامل تعهدهای طرفهای مناقصه‌گران و مناقصه‌گران د- تسریع در مراحل برگزاری مناقصه. بر اساس این آیین‌نامه تمام دستگاههای مشمول قانون برگزاری مناقصات در تمام معاملات بزرگ اعم از مناقصه و ترک مناقصه به رعایت مفاد آن مکلف شده‌اند. در این آیین‌نامه ضمن تعیین خلاصه اسناد مناقصه مربوط به تدارکات و تأمین کالاها و خدمات عمومی و جدا کردن آنها، چگونگی ثبت اطلاعات و مستندسازی جلسات مناقصه در انواع مناقصات یک مرحله‌ای و دو مرحله‌ای و هم‌چنین چگونگی تنظیم صورتجلسات مشخص شده است. هم‌چنین چگونگی فراخوان، ارزیابی شکلی پیشنهادها و ارزیابی کیفی مناقصه‌گران، بازگشایی پاکتهای قیمت و نیز چگونگی تعیین و اعلام برنده مناقصه و چگونگی انعقاد قرارداد و مستندسازی ترک تشریفات مناقصه به تفصیل بیان شده است.

یکی از عوامل مهم در این راستا توجه به شرکت‌های طرف معامله است که توجه به برخی از تشریفات باعث می‌شود که نوعی پیشگیری رخ دهد؛ اما گاهی درج شرایط لحظه‌ای در برخی از معاملات و عدم آگاهی شرکت‌کنندگان خود عاملی برای حذف برخی و نزدیک شدن به وضعیت موضوع تبانی می‌شود. در برخی از مطالعات موردی این امر ثابت شده است و تفسیر برخی اعداد در مناقصات با برخی شرایط در دیگر معاملات دولتی تبانی‌کنندگان دولتی را به سمت حذف همراه با دلیل برخی شرکت‌کنندگان سوق داده است تا اعتراضها و شکایتهای کمتری را به دنبال داشته باشد، تشریفات دیگر نیز می‌تواند تأثیر پیشگیرانه داشته باشد؛ اولاً اینکه شرکتها از لحاظ حوزه کاری و سابقه‌ای که دارند مورد ارزیابی قرار گیرند. ثانیاً هنگام برگزاری معاملات دولتی، گاهی برخی از شرکتها صرفاً به گونه‌ای صوری حضور پیدا می‌کند و با تبانی قبلی میان شرکتها، هدف پیروزی یکی از شرکتهاست؛ لذا می‌توان با به کارگیری تدابیری چون شناسه‌گذاری و مقابله اداری با این شکل از شرکت کردن به طور صوری را عاملی پیشگیرانه دانست. نکته سوم را می‌توان در رابطه با ماده ۶۷ از قانون برنامه پنجساله ششم توسعه بیان کرد که اولویت خود به عاملی برای تبانی تبدیل نشود. به علاوه اینکه می‌توان با تعیین ضریب‌هایی برای شرکت‌های بومی کم‌توان از تبانی‌های احتمالی در انواع

معاملات دولتی جلوگیری کرد. بحث بر آورد قیمت ها یکی از موضوعات شایعی است که زمینه تبانی در معاملات دولتی تلقی می شود یا ابهام در موضوع مناقصه که صریح نیست و دقیق تعریف نشده است یکی دیگر از موارد شایع تخلفات در موضوع مناقصات است. هم چنین مواردی که روشهای کار دقیق بیان نشده، در این گونه موارد، مناقصه ابطال شده است.

نظام‌مندسازی فرایند پیشگیری از تبانی در معاملات دولتی

جایگاه ترسیم مرحله ای و خطر محور در پیشگیری از تبانی در معاملات دولتی را می توان مورد اذعان بسیاری از مطالعات در برخی کشورها یافت. این موارد در سه مرحله مهم ترسیم می شود؛ مرحله اول، قبل از معامله دولتی است که در آن ارزیابی نیازها، دسته بندیهای معاملات، اختصاص بودجه یا اصطلاحاً بودجه بندی و در نهایت ساختارمند کردن روند معامله دولتی است در این ساختار بندی کردن هفت عامل مهم مد نظر قرار می گیرد ۱. بیان و طراحی اسناد مورد نیاز برای معامله ۲. تعیین روش معامله دولتی ۳. ایجاد و تعیین محدودیت زمانی برای معامله دولتی مورد نظر، ترسیم و برقرار کردن شرایط قراردادی ۵. حداقلها و معیارهای انتخاب طرف معامله دولتی ۶. تعیین مشخصات فنی و در نهایت ۷. تعیین معیارهای اعطا و ایفای مالی نسبت به شخص طرف معامله، مرحله دوم، معامله دولتی است. این مرحله خود پنج عامل و معیار اساسی دارد؛ به این تعبیر که چنانچه بنا بر برگزاری معامله دولتی باشد ضمن آن، چه شرایط و شیوه هایی باید رعایت شود: ۱. اطلاع عمومی ۲. درخواست شفافیت سازی و روشن کردن جنبه های مختلف و اطلاعات شرکت های طرف معامله ۳. باز پرداخت عمومی ۴. ارزیابی معامله ها .. انتشار قرارداد مورد نظر منعقد شده . مرحله سوم به مرحله پس از معامله دولتی موسوم است. که با اجرای قرارداد مرتبط است. به طور کلی هدف این مرحله بندی خطر محور این است که شفافیت و رقابت پذیری در معاملات دولتی تقویت شود. فرآیند مرحله مدار کلان و جالبی که می توان با مطالعه کشور فرانسه استخراج کرد، معتقد است که به منظور بازرسی معاملات دولتی و تحقق پیشگیری از طریق بازدارندگی، چهار مرحله مهم طراحی شده است: ۱. بررسی انطباق با روش های مرسوم معاملات عمومی ۲. پاسخ به شرکت کنندگان در معامله ۳. شناسایی موارد مشکوک ۴. ارجاع پرونده به مقام قضایی و تعقیب آن.

پیشگیری از تبانی در معاملات دولتی

با توجه به پژوهش های انجام گرفته و بررسی هایی که در زمینه فساد در مناقصات دولتی صورت گرفته است، به نظر می رسد برای پیشگیری از فساد توجه به نکات ذیل متمر ثمر باشد.

۱. جمع تمام مناقصات در یک سازمان و درج اطلاعات مربوط در پایگاه اطلاع رسانی مناقصه
۲. مجازات حتمی یکی از راه های مبارزه با تبانی است.
۳. افرادی که مسئول برگزاری مناقصه هستند باید مصونیت اداری داشته و صرفاً به خاطر اجرا نکرده دستورات غیر قانونی مدیران ارشد تر جا به جا نشوند.
۴. بررسی قراردادهای خرید خدمات دستگاه های دولتی توسط دیوان محاسبات و سازمان بازرسی کل کشور و احصاء ایرادات و مشکل های مربوط
۵. فرآیند تشریفات یا مناقصه محدود باید با درج موضوع و علت آن، اطلاع رسانی شود.
۶. تقویت نیروی انسانی کارشناس در بحث نظارت بر مناقصات در سازمان های نظارتی.
۷. باید با محرومیت شرکت های متخلف از ادامه فعالیت آنها جلوگیری کرد.
۸. باید از سپردن قراردادهای میلیاردی به شرکت های کم سرمایه که تازه تأسیس شده اند جلوگیری شود.
۹. باید با تدوین قانون مناسب اخذ پورسانت را در قراردادهای داخلی ممنوع کرد.
۱۰. کم کردن نقش دولت در اقتصاد
۱۱. انحصار زدایی، گسترش فضای رقابتی و ایجاد ساز و کارهای مناسب در تخصیص منابع
۱۲. ایجاد ترتیبات نهادی مناسب جهت شفاف سازی مناقصات از طریق مستند سازی و اطلاع رسانی دقیق.
۱۳. احیای مجدد سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور جهت جلوگیری از تبانی بین پیمانکار و مشاوران

نتیجه گیری

قانون برگزاری مناقصات علنی بودن، شفافیت دسترسی آزاد به اطلاعات دولتی و نظایر آن را از ملزومات فرآیند برگزاری مناقصه و مزایده دانسته است. اما نباید از جهات منفی و مواردی که باید قانونگذاری به پیش بینی آن می پرداخت و از آنها غفلت کرده است به سادگی گذشت. در ایران عدم تبعیت از اصول در مواردی و در خصوص برخی نهادها به طور استثنایی از سوی قانونگذار مجاز دانسته شده است، در حالی که وفق اصل حاکمیت قانون و حکمرانی مطلوب استثنا بدون دلیل منطقی توجیه پذیر نیست. خطر تبدیل شدن استثنا به اصل تهدیدی است در نظام قراردادهای دولتی که می تواند آثار سوئی در سایر بخش های اجرایی نیز با خود به همراه داشته باشد. از سوی دیگر عدم شفافیت قانون و غیر منطقی بودن آن و ابهام ها و خلاهایی دیگر که نظام قراردادی پیمانکاری را با بحران مواجه کرده است. با وجود تأکید قانون گذار در قوانین برنامه اول تا چهارم توسعه بر کاهش حجم و اندازه دولت و محدود کردن حوزه وظایف و اختیارات دولت به امور حاکمیتی و واگذاری تصدیهای اقتصادی، اجتماعی و... به بخش غیر دولتی، امروزه کماکان دولت متصدی اصلی بسیاری از امور غیر حاکمیتی است. در چنین حالتی، طبیعی است که حجم معاملات دولتی بسیار بالا و گسترده باشد. از طرفی، چون همواره زمینه تحقق فساد و تقلب در بخش دولتی در همه عرصه ها نسبت به بخش غیر دولتی مهیاتر است، بین بزرگی حجم دولتها و تحقق مفاسد اقتصادی و مالی و از جمله تبانی در معاملات دولتی رابطه مستقیم و تنگاتنگی وجود دارد.

مبارزه جدی با هرگونه فساد در حوزه معاملات دولتی مستلزم وضع مقررات جامع در خصوص انجام معاملات دولتی و به ویژه شیوه های انجام این معامله مانند مناقصه و مزایده و نیز پیش بینی ضمانت اجرای کیفری لازم است. متأسفانه وجود قوانین و آیین نامه های مالی و معاملاتی ناهمگون و پراکنده که معمولاً بر اساس خواست و تمایل دستگاههای اجرایی مختلف و در راستای منافع سازمانی خاص این دستگاهها تصویب شده اند - و عدم وجود قوانین جامع مالی و معاملاتی به ویژه در بخش مزایده ها سبب بی اثر شدن قوانین کیفری حاکم بر این معاملات شده است.

در این پژوهش فساد تبانی در معاملات دولتی مورد بررسی قرار گرفت. نتیجه اینکه در امر فساد در معاملات دولتی، عوامل مختلفی موثر است و با راهکارهایی نظیر کاهش حجم و اندازه فعالیت های دولت، وضع قوانین و مقررات لازم جهت نظارت دقیق به تمام مراحل انجام قراردادهای دولتی، داوری یک نهاد مستقل، انتشار دقیق تمام مراحل کار، مجازات و افشای مغسیدن، تفکیک کلی قراردادهای، توجه به تجربیات فساد در قراردادهای بین المللی، کنترل نامحسوس، مجازات جداگانه و موردی فسادها، جمع آوری تمامی قراردادهای در یک سازمان مستقل، ایجاد مصونیت برای داوران قراردادهای، ارائه گزارش دقیق از مسئولین تقویت نیروی انسانی و کارشناس جهت انجام قراردادهای دولتی می تواند از فساد در قراردادهای دولتی پیشگیری نماید. همچنین در نظام اسلامی، لازم است به تمامی مواردی که دین مبین اسلام جهت به کارگیری افراد شایسته و متعهد توصیه نموده است توجه داشت و به راهکارهای اسلامی پیشگیری از فساد، شامل سلامت کارگزاران توجه به امر معیشت، کنترل و نظارت اجتماعی و مردمی، تقوا و خود کنترلی، و همچنین مشارکت عمومی نیز توجه نمود.

پیشنهادات

قانونگذاری جامع به منظور ترسیم دایره فعالیت های نظارتی پیشگیرانه: به نظر می رسد که در کنار پالایش قوانین جرم انگار در حوزه معاملات دولتی مقتضی است اقسام نظارت بر جرم تبانی در معاملات دولتی جنبه قانونی پیدا کند و آیین های نظارت و فرآیندهای آن به شکل مرحله ای در آنها پیش بینی شود. به نظر می رسد که پراکندگی مقررات مرتبط با نظارت این ابزار پیشگیرانه را از کارایی مورد نظر آن دور می کند. یکسان سازی و واحد کردن تمام آیین نامه های معاملات در نهادهای مختلف دولتی با پیش بینی حضور نهادهای نظارتی جامع و رسمی در فرآیند انعقاد معاملات دولتی قانون جامع روش های معاملات دولتی تمام ارگان های دولتی می تواند از پراکندگی جلوگیری کند که خود عامل تبانی است.

سامانه سازی جامع و یکپارچه برای نظارت جامعه: سامانه جامع معاملات در کشورهای مختلف می تواند الگوی قابل توجهی باشد که در کشور نیز با دسته بندی تمام معاملات نسبت به تقویت یکپارچگی و شفافیت معاملات اقدام کرد. در کنار این سامانه می توان به تجربه برخی کشورها و راه اندازی سامانه ثبت شکایت از موارد تخلف در معاملات نیز توجه کرد.

منابع

- بهرامی (۱۳۹۲)، بسترهای وقوع تبانی و فساد در مناقصات و راهکارهای مقابله با آن، سال ششم، دوره ۲، ش ۲۲.
- دیپیم پور، م.، میانداری، تجاری، عابدی جعفری، ح (۱۳۹۷)، «تاثیر شفافیت سازمانی بر مدیریت ترومای سازمانی با میانجیگری سرمایه اجتماعی»، مدیریت سرمایه اجتماعی، شماره ۳، ۳۶۳-۳۳۷.
- صدرایی، ص (۱۳۹۶)، «درآمدی مبانی نظری حکمرانی خوب (بررسی مقایسه ای وضعیت حکمرانی در امارات و بحرین)»، ماهنامه پژوهش ملی، دوره ۲، ش ۱۹، ص ۳۷-۲۳.
- طجرلو رضا و زهرا بابایی (۱۳۹۶)، بررسی اصول ارتقای سلامت در برگزاری مناقصات ایران و سازمان همکاری توسعه اقتصادی "OECD، مطالعات حقوق انرژی"، ش ۵.
- قرباغلی، علی رضا (۱۳۸۹)، «نقش قانون مناقصات در روند تحول از الگوی سنتی؛ اداره ی امور دولتی به مدیریت دولتی نوین در ایران»، پیام مدیریت، شماره ۲۳ و ۲۴.
- کمالان، س (۱۳۸۹)، قانون برگزاری مناقصات، تهران: نشر کمالان، چاپ دوم فصل نامه
- موسوی بایگی، س (۱۳۸۹)، بررسی سیاست جنایی جمهوری اسلامی ایران پیرامون فساد مالی در قراردادهای دولتی، پایان نامه کارشناسی ارشد، مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد.
- ناعمه، حسن (۱۳۸۹)، مسئولیت دولت در قراردادهای اداری در پرتو نظر بهی حکمرانی خوب»، رساله دکترای حقوق عمومی، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده حقوق.
- النگست و همکاران (۱۳۸۷)، برنامه جهانی مبارزه با فساد"، ترجمه امیر حسن جالی فراهانی و حمید بهره مند بگ نظر، مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی.